

népgazdaságfejlesztési célokból következnek, azonban több kérdés részletesebb vizsgálatot igényel.

/BAHURINSKÁ, J.: *Interné preklady v CSSR.* = *Knižnice a Vedecké Informácie*, 10. köt. 4. sz. 1978. p. 161–166./

(Futala Tibor)

Az adatbázisok piaca.

Beszámoló egy amerikai piacelemzésről

A külföldi adatbázisok növekvő kínálata

A vitát, amely a külföldi adatbázisok növekvő kínálatának a nyugatnémet piacra gyakorolt hatásáról folyik, a következők határozzák meg:

a) A *System Development Corporation (SDC)* és a *Lockheed* által eddig csak az USA-ban kínált adatbázisok az NSZK-ból most már on-line módon érhetőek el.

b) 1979-től fogva az *EURONET* valószínűleg kiterjeszti működését. Mivel az adatbázisok kínálata a különféle tudományágakban és ágazatokban messzeemenően azonos, ez az egymással átfedő területeken a felhasználóért folyó verseny kiélesedéséhez vezet.

c) Várható, hogy amint az *EURONET* nyilvános hálózattá válik, az *amerikai adattárakat kínáló kereskedelmi szervek behatolnak az európai piacra.*

A piaci kínálat növekedésével a felhasználók köre tovább bővül, a felhasználók többsége pedig valószínűleg a hagyományos információs szolgáltatások mellett alternatívaként kínálkozó *közvetlenül hozzáférhető szolgáltatások mellett dönt majd.* Mindez megköveteli az input eddigi feldolgozási módszereinek és az output hatékonyságának a felülvizsgálatát. Mégpedig nemcsak az egyes szolgáltató helyeken, hanem a különböző információs területeken, infrastruktúrákban és a tájékoztatáspolitikában is. Emellett kérdéses, hogy a tájékoztatásfejlesztési program keretében kidolgozott szervezési és tervezési javaslat eléggé reális és *alkalmas lesz-e arra, hogy az élesedő versenyben az „amerikai kihívás”-sal szembekerüljön.*

Különösen figyelemre méltó a fent elmondottak szempontjából az amerikai kereskedelmi jellegű adatbázis-piac 1977-ben megjelent elemzése és értékelése (*The Data Base Market*. 1977. okt. Frost and Sullivan 178 p. – A kiadó lerakata az NSZK-ban: 6000 Frankfurt, Holzhausenstr. 25.).

A tanulmány alább részletezett értékelésében a hangsúly elsősorban a piacszerkezetre vonatkozó általános megállapításokon és a különböző információs területek egymás közötti fontossági sorrendjén van.

Az amerikai adatbázisok szolgáltatásainak fejlődése, gazdasági adatok

Az adatbázisok piacának méretei, jelenlegi és várható bevételei az 1. és a 2. táblázatból válnak nyilvánvalóvá.

Az 1. táblázatból kitűnik, hogy az on-line adattárak tekintetében *döntő jelentőségű a gazdasági élet:* a gazdasági–ökonometriai információszolgáltatás bevételei már ma is csaknem tízszeresét teszik ki a tudományos–műszaki tájékoztatás információellátásában elért bevételeknek, növekedésük a jövőben még látványosabb lesz. Az ipari és kereskedelmi tájékoztatás bevételei 1976-ban kb. felét tették csak ki a tudományos és műszaki tájékoztatás terén elérteknek. 1980-ra azonban kiegyenlítődés következik be a két terület bevételei között, 1985-re pedig már az ipari–kereskedelmi tájékoztatásé lesz a bevételi „pálma”. A jogi információszolgáltatás összbevétele már ma meghaladja a tudományos és műszaki tájékoztatás információellátását, 1985-re pedig annak kétszerese lesz.

A tudományos és műszaki tájékoztatásban a *Lockheed* és az *SDC* játszik vezető szerepet a piacon; adatbázisaik 1977 óta az NSZK-ból is igénybe vehetők. További nagy konkurens cég a *BRS (Bibliographic Retrieval Service)*.

Az előbbi két vállalat 3000 felhasználót (intézményt) lát el információkkal. Ebből kb. 20% a hatóság, 30% a felsőoktatási intézmény, tehát a nem haszonra dolgozó szerv.

A várhatóan alacsony növekedési ráta magyarázata abban keresendő, hogy a fontosabb adatbázisok már on-line üzemmódban érhetőek el, s a *tudományos és műszaki tájékoztatás felvevő piaca viszonylag telítettnek tekinthető.* Mivel a felhasználónkénti keresések átlagos száma – más területekkel összehasonlítva – alacsony, új felhasználók esetleges belépése sem járna a bevétel jelentős növekedésével.

A konkurenciaharc egyébként az árakat is korlátok közé szorítja. A kiutat az NSZK-n kívüli európai és a japán piac meghódítása jelentheti, természetesen ugyancsak megfelelő árkalkuláció mellett.

Az átlagos keresési költség a Lockheed-nél és az SDC-nél jelenleg – 10–15 perc kapcsolási időt és 2–3 adatbázis átnézést feltételezve – 12–15 dollár. Miután az SDC és a Lockheed monopolhelyzetet vívott ki magának a *tudományos és műszaki tájékoztatás* területén, a jelek szerint a közeli jövőben betör a kereskedelmi, ipari, valamint a gazdasági és ökonometriai információszolgáltatás piacára is.

A *jogi információszolgáltatás* területén a legnagyobb amerikai adatbázis-előállító és üzemeltető cég a *Mead Data Central*, amely a LEXIS adatbázist állítja elő és terjeszti. Az adatbázis teljes szövegeket, illetve referátumokat szolgáltat; jelenleg kb. 7 milliárd karaktert tárol. Egy-egy tipikus keresés 10–15 percig tart, az átlagos évi

1. táblázat

Az on-line adatbázisok adatai

	Bevétel	Várható bevétel		Várható növekedési ütem	
	millió dollárban	1980	1985	1976–1980	1980–1985
	1976	1980	1985	1976–1980	1980–1985
Tudományos–műszaki (bibliográfiai) tájékoztatás	7	10	15	10%	8%
Jogi tájékoztatás	9	20	30	20%	10%
Kereskedelmi és ipari tájékoztatás	4	10	20	25%	15%
Gazdasági, ökonometria tájékoztatás	65	135	270	20%	15%
Piaci (tőzsdei) információk	55	80	100	10%	5%
Összesen	140	255	435		

2. táblázat

Az off-line szolgáltatások adatai

Vállalati hitel információk	225	330	420	10%	5%
Fogyasztói hitel információk	125	150	195	5%	5%
Speciális piaci információk	250	365	590	10%	10%
Összesen	600	845	1205		

előfizetési díj 15 ezer dollár, amibe az adatvégállomás bérletétől a kapcsolási díjakig minden beleértendő.

Az ipari és kereskedelmi adattárak részben közvetlen piaci, termelési adatokat, részben szakirodalmi információkat dolgoznak fel. Szolgáltatásaik vállalatokra, piacokra, termékekre, személyekre stb. vonatkozó címeket, referátumokat, részben pedig teljes szövegeket tartalmaznak. Ezzel a sajtódokumentáció jellegű szolgáltatástípussal többek között a *New York Times adattára (Information Bank)* foglalkozik. 60 indexelő havonta több mint 20 ezer adatot dolgoz fel, átlag 4 napos átfutási idővel. Az átlagos keresési idő 8–10 perc, költsége 12–15 dollár.

A gazdasági és ökonometria tájékoztatás (részben további feldolgozásra is alkalmas) szolgáltatási terjedelemben a legjelentősebbek az on-line üzemmódú információban. Felhasználói elsősorban az ipar, az ipargazdaság és a közigazgatás szakemberei. A terület adattárai átfogják az USA nemzetgazdaságának fontosabb területeit, beleértve a világgazdasági vonatkozásokat is. Fontosabb adatbázis-üzemeltetők: *Data Resources Inc. (DRI)*, *General Electric Information Systems*, *Interactive Data Corporation*, *ADP Network Service*, *Rapidata*, *Lockheed*. Az előfizetőkénti átlagos haszná-

lati díj jóval magasabb a bibliográfiai adattárakénál. A DRI-nél 1976-ban átlagosan 40 ezer dollárt tett ki. Az utóbbi öt évben e szolgáltatástípus átlagos növekedési rátája 30% volt.

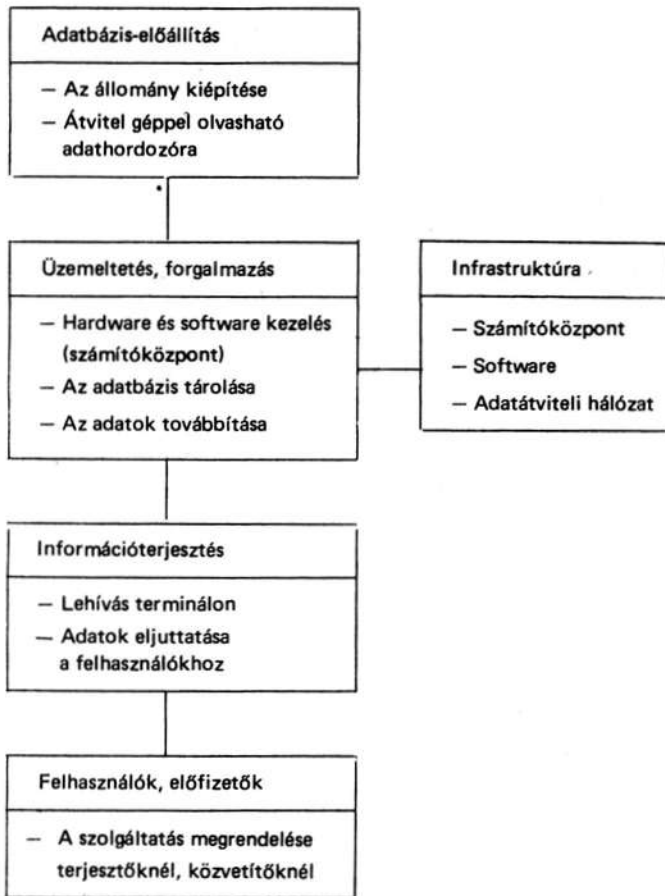
Piaci esélyek és fejlesztés az előállítás és a forgalmazás területén

Szervezési megfontolásokból különböző integrációs megoldások alakulhatnak ki az 1. ábrán látható funkcionális területek között: leggyakoribb az előállítás és az üzemeltetés–forgalmazás, illetve az üzemeltetés–forgalmazás és az infrastruktúra integrációja.

A tapasztalatok szerint az üzemeltetés–forgalmazás terén azok a cégek működnek eredményesen, amelyek megfelelő számítógépes infrastruktúrával rendelkeznek.

A bibliográfiai adattárak piacképességének fő kritériuma az, hogy felhasználói körükbe bevonják-e az ipargazdaság és a közigazgatás szakembereit. Ez a törekvés eddig – a speciális felhasználói kör miatt – általában kevésbé érvényesült.

A piacképesség gátja az is, hogy az előállítóknál és forgalmazóknál – a technikai problémák miatt –

1. ábra A funkcionális területek tagozódása az adattár-előállítástól a végső felhasználásig

emelkednek a járulékos költségek.

A bibliográfiai adatbázisok használatának szűk keresztmetszete, hogy a primer szövegek gyors rendelkezésre bocsátása iránti igények nagy volumenűek. Ez a probléma a gyorsmászoló berendezések fejlesztésével oldható fel, még ha a copyright problémák meglehetősen élesek is.

A keresési problémákat információközvetítő specialisták foglalkoztatásával küszöbölhetik ki.

Növekvő kínálat, több felhasználó, erősödő konkurencia

A fejlődés trendjei – az eddig elmondottak jegyében – várhatóan a következők lesznek:

olyan új vállalkozók lépnek fel a piacon, akik egymásra hasonlító infrastruktúrával rendelkeznek majd;

új adatbázisokat fejlesztenek ki az egyes felhasználói csoportok számára, másként szólva: a kínálat piaci stratégiája növekvő mértékben veszi figyelembe a felhasználók szervezési és tervezési igényeit;

a meglévő adatbázisok arra fognak törekedni, hogy a gazdasági adatbázisaik révén új használói csoportokat vonjanak be vevőkörükbe;

a bibliográfiai adatbázisok ára nagyobb mértékben csökken, mint a gazdaságiaké, mert az utóbbiak piaca még nem telített;

a tárolási és keresési költségek csökkennek, és javul az információs outputok minősége;

a primer közlemények másolása könnyebbé válik; az információs piac kettéválik: elkülönülnek egymástól az információkereső és a továbbfeldolgozásra alkalmas szolgáltatások;

erősödő harc várható a nemzetközi információs piacon: az amerikai vállalatok az európai és japán, az európai vállalatok pedig az amerikai piacokra igyekeznek majd betörni.

Információs piac az NSZK-ban: kereskedelem és ipar nélkül?

A kínálat növekedése okozta konkurencia (amerikai adatbázisok és az EURONET) az európai érdekek szempontjából a következők tisztázását teszi szükségessé:

milyen részletintézkedéseket kell tenni annak érdekében, hogy az EURONET sikerrel válaszoljon az amerikai kihívásra;

milyen irányzatokat kell követni az egyes információs területek input, feldolgozási és output munkáinál és az infrastruktúra kialakításában.

A szakemberek szerint az USA-ban igen erőteljes a piaci stratégia. Ez arra vezethető vissza, hogy teljesítőképes és tőkeerős infrastruktúrával rendelkeznek, és ezt – tanúskodnak róla az igen koncentrált szolgáltatások – nem hagyták kihasználatlanul. Az NSZK-beli adatbázisok legfőbb gyengéje az, hogy túlzottan a bibliográfiai szolgáltatásokat preferálják, és nincsenek piaci igényeik.

A stratégia fejlesztésének tézisei

A vitára bocsátott tézisek így hangzanak:

a) az információs területnek az iparral és kereskedelemmel való szerződés-kötésekor el kell érnie a pénzügyi és a kereskedelmi vonatkozások szétválasztását;

b) az ún. hiányszektorok eredményes finanszírozásának az a fő feltétele, hogy a működés részfeltételeit úgy kell szabályozni és ellenőrizni, hogy a különféle tényezők szinkronba kerüljenek egymással;

c) a nyilvános és korlátozottan nyilvános szolgáltatások különbözőségéből adódik egy olyan funkciómegosztás, amelyben a pénzügyi szektor vállalja az input hiányterületek és az általános infrastruktúra feladatainak

finanszírozását, a kereskedelmi szektor pedig fejleszti, illetve kínálja a piacépes *output-szolgáltatásokat*;

d) a nemzetközi csere kompatibilitási követelményeire való tekintettel, *nagy fontosságot kell az input tevékenységnek tulajdonítani*;

e) az *output szolgáltatásokat* olyan vállalatoknak kell nyújtaniuk, amelyek elegendő tapasztalattal és megfelelő infrastruktúrával rendelkeznek;

f) fennáll az a veszély, hogy az *információs piac áttekinthetetlené válik*, a kereskedelmi és tanácsadó szervek erőteljes méretű beavatkozása miatt;

g) a végső konklúzió az, hogy az NSZK-ban a nyilvános információs szolgáltatások *piacra orientáltság nélkül nem lehetnek eredményesek*.

/SCHMIDT-REINDL, K. M.: *Der Markt für Datenbasen. Bericht über eine USA-Marktstudie = Nachrichten für Dokumentation, 30. köt. I. sz. 1979. p. 39-43.*

(Cholnoky Győző)

Információellátással foglalkozó magánvállalatok (information brokerage) az USA-ban

Történelmi háttér

Az első számítógépes bibliográfiai tájékoztatószolgálat az USA-ban kb. két évtizeddel ezelőtt a hadiiparban alakult ki.

Természetesen, a dokumentációs intézetek is foglalkoztak a könyvtárautomatizálás lehetőségeivel. Így az *American Documentation Institute (Amerikai Dokumentációs Intézet)* is létrehozta a maga könyvtárautomatizálással foglalkozó érdekszervezetét. A számítógépes bibliográfiai adatbankok és programrendszerek megvalósítását a különböző társadalmi szervek, így a honvédelmi minisztérium és a *National Science Foundation (NSF, Nemzeti Tudományos Alap)* támogatták anyagilag.

1973 augusztusában könyvtárosok, tanárok, egyetemi hallgatók bevonásával keresőszolgálatot hoztak létre a *kaliforniai Santa Barbara Egyetemen (University of California Santa Barbara, UCSB)*.

Ebben az időben született meg a „közvetítő-konceptió” (brokerage). Erről először D. GENNARO egyik cikkében írt. E szerint: „... a könyvtárak kulcsszerepet játszanak az adatbázisokhoz való hozzájutás szempontjából. De általában mégsem ezt teszik, hanem adatfeldolgozó központokat vagy hivatásos egyesületeket, kor-

mányszerveket és kereskedelmi eladókat bíznak meg ezzel, és a könyvtár csak mint közvetítő szerepel” [1].

A Santa Barbara Egyetemen 1973 végén már néhány kikölcsönzött eszköz segítségével „*bibliográfiai keresőszolgálat-közvetítést*” (bibliographic search service brokerage) hoztak létre.

A szerző 1974-ben elhagyta az egyetemet és a keresőszolgálatot magánvállalkozásban folytatta tovább. A meglévő felszerelés mellé beszerzett egy számítógépet, néhány terminált és egyéb kiegészítő berendezést és anyagot. Felvette a kapcsolatot a számítógépes keresőszolgálattal rendelkező információs központokkal, tanulmányozta az erre vonatkozó szakkönyveket.

1976-ban kezdte el a *marketing munkát*. Összefoglaló ajánlatokat készített, havilapot adott ki *Newsletter* címen, ezt a megrendelőinek és az érdeklődőknek küldte el. Egy keresés minimális díját a korábbi 25 \$ helyett 150 \$-ban állapította meg.

A jelenlegi helyzet

Nem egészen négy év alatt a korábbi két keresőszolgálattal szemben (SCD és Lockheed) *jelenleg már legalább 50 kereskedelmi „közvetítő” van az USA-ban*. Egy 1974-ben kiadott NSF-tanulmány szerint [2] 152 azoknak a kereskedelmi szervezeteknek a száma, amelyek on-line keresőszolgálatot vettek igénybe.

Az on-line használók száma évente megkétszereződik. Ez azt jelenti, hogy 1977-ben már több ezerre tehető a felhasználók száma; közülük kb. 1000 a kereskedelmi vállalat.

Az *információközvetítéssel* foglalkozó kereskedelmi szervezetek többféle szolgáltatást nyújtanak.

A Los Angeles-i *Documentation Associates* cég például eredetileg információszervezéssel, tezaszuszfejllesztéssel és más hasonló tevékenységekkel foglalkozott. Reklámjelszava a következő volt: „*Tekints minket fizetett informátorodnak!*” Munkájának nagy részét kormányzati megbízásból végezte.

A berkeleyi *Information Unlimited* elsősorban dokumentumok beszerzésével foglalkozott, később szolgáltatásait kibővítette számítógépes kereséssel.

A *FIND/SVP* nemzetközi szervezet, amelynek USA-beli irodája New York-ban van, a gazdasági kérdésekkel kapcsolatos információszolgáltatással foglalkozik. Miután a számítógépen alapuló források hozzáférhetővé váltak, ezzel kiegészítették eddigi forrásait.

A jövőre vonatkozó észrevételek

Az on-line keresés technológiájával kapcsolatban számos kérdés merül fel a jövőt illetően. Vajon a